

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7:

Η ΕΙΚΟΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΣΕ 50 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο κεφάλαιο 2, η έρευνα με αναλυτικά ερωτηματολόγια σε δείγμα επιχειρήσεων κρίθηκε αναγκαία, γιατί οι πληροφορίες που είχαμε από τις καταγραφές φορέων, αν και πολύτιμες, δεν καλύπτουν το σύνολο των ερευνητικών ερωτημάτων. Για το τμήμα αυτό της έρευνας πεδίου συντάχθηκε ερωτηματολόγιο με 37 ερωτήσεις (βλ. Παράρτημα II), οργανωμένες σε έξι ενότητες: (α) ταυτότητα επιχείρησης, (β) θέση-κτίριο, (γ) ανθρώπινες απώλειες, (δ) υλικές επιπτώσεις του σεισμού, (ε) άυλες επιπτώσεις του σεισμού, (ζ) σχέσεις με φορείς, (η) άλλα στοιχεία – γενικά. Στη συνέχεια περιγράφεται η μεθοδολογία επιλογής του δείγματος και ακολουθεί η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

7.1 Πληθυσμός και δειγματοληψία

Το δείγμα προέρχεται από ένα πληθυσμό μεταποιητικών επιχειρήσεων που συγκροτήθηκε από τις βάσεις δεδομένων των ΤΑΣ Βιομηχανίας και Δήμων, όπως τελικά τις επεξεργάστηκε η Ε.Ο. (βλ. κεφάλαιο 6 και αναλυτικούς πίνακες στο Παράρτημα I). Υπενθυμίζουμε ότι στον πληθυσμό αυτό δεν περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις των καταλόγων του ΒΕΑ, γιατί τα σχετικά στοιχεία δόθηκαν στην Ε.Ο. καθυστερημένα, όταν η έρευνα με ερωτηματολόγια είχε σχεδόν ολοκληρωθεί. Από τις πιο πάνω βάσεις δεδομένων προέκυψε ένας πληθυσμός από **226 μεταποιητικές επιχειρήσεις**, για τις οποίες καταγράφονται στοιχεία για *τη γεωγραφική θέση (σε επίπεδο Δήμου) το χαρακτηρισμό του δευτεροβάθμιου ελέγχου, τον παραγωγικό κλάδο και την απασχόληση*. Με βάση τις 226 αυτές επιχειρήσεις έγινε η ανάλυση που προηγήθηκε στο υποκεφάλαιο 6.1.

Υπενθυμίζουμε ότι οι *παραγωγικοί κλάδοι* ομαδοποιήθηκαν σε 4 ενότητες:

K1:έτοιμο ένδυμα, πλεκτό, κλωστοϋφαντουργία, δέρμα, παπούτσια, τσάντες

K2:ξυλουργεία, έπιπλα, σιδηροκατασκευές, αλουμινοκατασκευές, είδη λαϊκής τέχνης, είδη οικιακής χρήσης, τζάμια, κρύσταλλα

K3:τρόφιμα (γενική επεξεργασία, εργαστήρια ζαχαροπλαστικής, φούρνοι, κατεψυγμένα)

K4:μηχανουργεία, χυτήρια, συνεργεία αυτοκινήτων, πλαστικά, χημικά, βιβλιοδετεία, μαρμαράδικα, κεραμικά, λοιπές βιομηχανίες.

Και η *απασχόληση* οργανώθηκε σε 4 διαστήματα:

M1: 1-2 απασχολούμενοι/ες, M2: 3-7 απασχολούμενοι/ες, M3>7 απασχολούμενοι/ες.

Για την ανάλυση που ακολουθεί χρησιμοποιήσαμε 203 επιχειρήσεις για τις οποίες είχαμε ακριβή γεωγραφική θέση-πλήρη διεύθυνση, σε επίπεδο οικοδομικού τετραγώνου και δρόμου (βλ. χάρτη 6.3). Ο τελικός πληθυσμός για την άντληση του δείγματος ήταν 203 επιχειρήσεις. Ως προς τη *γεωγραφική θέση*, οι επιχειρήσεις ομαδοποιήθηκαν σε τρεις περιοχές, με κριτήριο την πυκνότητα παρουσίας επιχειρήσεων με κτιριακές ζημιές (βλ. χάρτη 6.3):

Π1: μεγάλη πυκνότητα, **Π2:** μέση πυκνότητα, **Π3:** μικρή πυκνότητα.

Οι τρεις περιοχές δεν ακολουθούν τα διοικητικά όρια των δήμων, γιατί στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν γίνεται δειγματοληψία κατά δήμο.

Για τον προσδιορισμό των πυκνοτήτων έγινε αξιοποίηση των αναλυτικών τεχνικών του συστήματος γεωγραφικών πληροφοριών, αφού η βάση δεδομένων έχει συσχετιστεί με το ψηφιακό χαρτογραφικό υπόβαθρο. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε κεντρική λειτουργία, με την οποία μετρήθηκε το πλήθος των επιχειρήσεων γύρω από σημεία ελέγχου, των οποίων το πλήθος καλύπτει την περιοχή μελέτης. Έτσι προσδιορίστηκε η πυκνότητα των επιχειρήσεων ανά σημείο ελέγχου. Η ταξινόμηση αυτών των τιμών πυκνότητας σε τρεις κλάσεις, με βάση την τυπική τους απόκλιση από τη μέση τιμή, είχε ως αποτέλεσμα τη χαρτογραφική απεικόνιση των περιοχών με μεγάλη, μέση και μικρή πυκνότητα επιχειρήσεων με ζημιές από το σεισμό. Η τιμή αυτή αποδόθηκε σαν περιγραφικό χαρακτηριστικό κάθε επιχείρησης με τους κωδικούς Π1, Π2 και Π3.

Στον Πίνακα 7.1 φαίνεται η κατανομή των 203 επιχειρήσεων ανά ομάδα κλάδων, μέγεθος απασχόλησης και περιοχή πυκνοτήτων. Στη στήλη 1 φαίνεται η αριθμητική κατανομή των 203 επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας την τριπλή στρωμάτωση και στη στήλη 2 η αντίστοιχη ποσοστιαία κατανομή.

Με τη μέθοδο των τυχαίων αριθμών και διατηρώντας τα ποσοστά της γενικής κατανομής ανά κατηγορία προέκυψε, με τριπλή στρωμάτωση¹, το δείγμα 60 επιχειρήσεων της στήλης 3. Από τις 60 αυτές επιχειρήσεις αρνήθηκαν συνεργασία ή ήταν κλειστές 10, οπότε πραγματοποιήθηκαν ερωτηματολόγια σε 50 επιχειρήσεις, επί των οποίων έχουν γίνει οι επεξεργασίες που παρουσιάζονται στη συνέχεια. Στο χάρτη 7.1 φαίνονται οι θέσεις και οι κωδικοί των αρχικών 60 επιχειρήσεων και των 50 που

1. Η Ε.Ο ευχαριστεί την κυρία Α. Τραγάκη, λέκτορα του Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου, για τη βοήθειά της στο ζήτημα της στρωμάτωσης του δείγματος.

Πίνακας 7.1: Μέθοδος εξαγωγής του δείγματος της Έρευνας Πεδίου

ΚΛΑΔΟΣ				ΜΕΓΕΘΟΣ				ΠΕΡΙΟΧΗ			
K1	52	25,6%	15	M1	82	40,4%	24	Π1	50	24,6%	15
K2	59	29,1%	17	M2	102	50,2%	30	Π2	85	41,9%	25
K3	15	7,4%	4	M3	19	9,4%	6	Π3	68	33,5%	20
K4	77	37,9%	23								
	203	100,0%	60		203	100,0%	60		203	100,0%	60

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ: 202 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ				ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ				ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ: 60 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ			
K1	K1M1	K1M1Π1	3	K1	K1M1	K1M1Π1	1,5%	K1	K1M1	K1M1Π1	1
		K1M1Π2	10			K1M1Π2	4,9%			K1M1Π2	3
		K1M1Π3	4			K1M1Π3	2,0%			K1M1Π3	1
	K1M2	K1M2Π1	10		K1M2	K1M2Π1	4,9%		K1M2	K1M2Π1	3
		K1M2Π2	7			K1M2Π2	3,4%			K1M2Π2	2
		K1M2Π3	14			K1M2Π3	6,9%			K1M2Π3	4
	K1M3	K1M3Π1	0		K1M3	K1M3Π1	0,0%		K1M3	K1M3Π1	0
		K1M3Π2	1			K1M3Π2	0,5%			K1M3Π2	0
		K1M3Π3	3			K1M3Π3	1,5%			K1M3Π3	1
K2	K2M1	K2M1Π1	6	K2	K2M1	K2M1Π1	3,0%	K2	K2M1	K2M1Π1	2
		K2M1Π2	17			K2M1Π2	8,4%			K2M1Π2	5
		K2M1Π3	5			K2M1Π3	2,5%			K2M1Π3	1
	K2M2	K2M2Π1	8		K2M2	K2M2Π1	3,9%		K2M2	K2M2Π1	2
		K2M2Π2	10			K2M2Π2	4,9%			K2M2Π2	3
		K2M2Π3	7			K2M2Π3	3,4%			K2M2Π3	2
	K2M3	K2M3Π1	0		K2M3	K2M3Π1	0,0%		K2M3	K2M3Π1	0
		K2M3Π2	4			K2M3Π2	2,0%			K2M3Π2	1
		K2M3Π3	2			K2M3Π3	1,0%			K2M3Π3	1
K3	K3M1	K3M1Π1	0	K3	K3M1	K3M1Π1	0,0%	K3	K3M1	K3M1Π1	0
		K3M1Π2	5			K3M1Π2	2,5%			K3M1Π2	2
		K3M1Π3	3			K3M1Π3	1,5%			K3M1Π3	1
	K3M2	K3M2Π1	1		K3M2	K3M2Π1	0,5%		K3M2	K3M2Π1	0
		K3M2Π2	2			K3M2Π2	1,0%			K3M2Π2	1
		K3M2Π3	2			K3M2Π3	1,0%			K3M2Π3	1
	K3M3	K3M3Π1	0		K3M3	K3M3Π1	0,0%		K3M3	K3M3Π1	0
		K3M3Π2	1			K3M3Π2	0,5%			K3M3Π2	0
		K3M3Π3	1			K3M3Π3	0,5%			K3M3Π3	0
K4	K4M1	K4M1Π1	10	K4	K4M1	K4M1Π1	4,9%	K4	K4M1	K4M1Π1	3
		K4M1Π2	11			K4M1Π2	5,4%			K4M1Π2	4
		K4M1Π3	8			K4M1Π3	3,9%			K4M1Π3	2
	K4M2	K4M2Π1	12		K4M2	K4M2Π1	5,9%		K4M2	K4M2Π1	4
		K4M2Π2	15			K4M2Π2	7,4%			K4M2Π2	4
		K4M2Π3	14			K4M2Π3	6,9%			K4M2Π3	4
	K4M3	K4M3Π1	0		K4M3	K4M3Π1	0,0%		K4M3	K4M3Π1	0
		K4M3Π2	2			K4M3Π2	1,0%			K4M3Π2	1
		K4M3Π3	5			K4M3Π3	2,5%			K4M3Π3	1
			203				100,0%				60

Πηγή: Έρευνα Πεδίου

πραγματοποιήθηκαν ερωτηματολόγια.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τα μέλη της Ε.Ο. και συνεργάτες στο διάστημα Δεκεμβρίου 2002 – Ιανουαρίου 2003. Η ανταπόκριση των επιχειρήσεων ήταν γενικά θετική, αν και εκφράστηκε γενικευμένη απαισιοδοξία για την αποτελεσματικότητα τέτοιων εγχειρημάτων, ιδιαίτερα σε σχέση με την ανταπόκριση κρατικών φορέων στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις.

Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων περιλαμβάνει ένα ποσοτικό μέρος, που αφορά το σύνολο των πληροφοριών του ερωτηματολογίου, και ένα ποιοτικό μέρος, που αναφέρεται σε απαντήσεις μη ποσοτικοποιούμενες, κυρίως στα μέρη (ζ) και (η) του ερωτηματολογίου και σε εκτιμήσεις του είδους των επιπτώσεων του σεισμού. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων ακολουθεί τις ενότητες του ερωτηματολογίου.

7.2 Η ταυτότητα των επιχειρήσεων

Πίνακας 7.2: Νομική μορφή των επιχειρήσεων

νομική μορφή	αρ. επιχ.
ΑΕ	5
ΟΕ	9
ΕΠΕ	2
Ατομική	31
Άλλο	3
Σύνολο	50

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Στον χάρτη 7.1 φαίνεται η χωρική κατανομή και οι κωδικοί των επιχειρήσεων για τις οποίες συμπληρώθηκε ερωτηματολόγιο, σε σχέση με τις περιοχές πυκνοτήτων του χάρτη 6.3. Από τις 50 επιχειρήσεις, 31 είναι ατομικές, 9 ομόρρυθμες, 5 ανώνυμες και 2 ΕΠΕ.

Ο πίνακας 7.3 συνοψίζει την κλαδική σύνθεση των επιχειρήσεων, στις τέσσερις ομάδες που προαναφέρθηκαν και σε υπο-

ομάδες εντός της κάθε ομάδας. Στην ομάδα Κ1, και στο σύνολο των επιχειρήσεων, έχουν ισχυρή παρουσία οι επιχειρήσεις έτοιμου ενδύματος, κλωστοϋφαντουργίας (Κ11). Αντίστοιχη είναι και παρουσία των ξυλουργείων και συναφών (Κ21) και συνεργείων αυτοκινήτων (Κ41), ενώ πολύ λίγες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στους κλάδους των τροφίμων, των δερμάτινων ειδών, των μεταλλικών κατασκευών. Στις λοιπές βιομηχανίες (Κ43) περιλαμβάνεται μια ενδιαφέρουσα γκάμα εξειδικευμένων δραστηριοτήτων, με ελάχιστη παρουσία καθεμιάς.

Πίνακας 7.3: Κατανομή των επιχειρήσεων σε ομάδες κλάδων

κλάδος	ονοματολογία	αρ. επιχ.
K11	Έτοιμο ένδυμα, κλωστοϋφαντουργία, κεντήματα, κουρτίνες	10
K12	Παπούτσια, τσάντες, δερμάτινα είδη, είδη εσωρούχων	3
K1	Ένδυμα & υπόδημα	13
K21	Έπιπλα, ξυλουργία, τερνιέρια, ταπεταρίες επίπλων	8
K22	Μεταλλικές κατασκευές, αλουμίνια	3
K23	Τζάμια, κρύσταλλα, φωτιστικά	0
K2	Ξυλουργία, υλικά για κατασκευές	11
K3	Τρόφιμα	2
K41	Συνεργεία αυτοκινήτων	8
K42	Μηχανουργία, βιομηχανικές κατασκευές εκτός συνεργείων (ηλιακοί θερμοσφώνες, χυτήρια, τórνοι, μηχανήματα ψύξης)	6
K43	Λοιπές βιομηχανίες - βιοτεχνίες (μάρμαρα, πλάκες, γύψινα, κεραμικά, κοσμήματα, πλαστικά, τεχνητά δόντια, απορρυπαντικά, τυπογραφεία - γραφικές τέχνες, χαρτοκιβώτια, επεξεργασία χαρτιού, παιχνίδια, στολίδια χριστουγεννιάτικα, στρώματα, μαξιλάρια, αφρολέξ)	10
K4	Συνεργεία, μηχανουργία, λοιπές βιομηχανίες	24
Σύνολο επιχειρήσεων (K1+K2+K3+K4)		50

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Είναι προφανές ότι, λόγω της στρωμάτωσης του δείγματος, η κλαδική σύνθεση αντικατοπτρίζει την αντίστοιχη του συνολικού πληθυσμού των επιχειρήσεων της βάσης δεδομένων (βλ. Κεφ.6 και 7.1). Σε σχέση με τον κατάλογο επιχειρήσεων του ΒΕΑ (βλ. Κεφ. 6.2), υπάρχει διαφορά στην κατηγορία «λοιπές βιομηχανίες (K43)», οι οποίες έχουν μεγαλύτερη εκπροσώπηση.

Πίνακας 7.4: Κατανομή των επιχειρήσεων σε διαστήματα απασχόλησης

απασχόληση	αρ. επιχ.	%
1-2	17	34,0%
3-7	20	40,0%
8-15	9	18,0%
16+	4	8,0%
Σύνολο	50	100,0%

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης είναι γενικά μικρές ως προς την απασχόληση – και αυτό αποτυπώνεται και στις επιχειρήσεις του δείγματός μας: 37 από τις 50 επιχειρήσεις απασχολούν λιγότερους από 7 εργαζόμενους/ες (ποσοστό 74% του συνόλου), ενώ μόνο 4 απασχολούν περισσότερους από 15 (πίνακας 7.4). Μόνο μία επιχείρηση ανέφερε ανθρώπινες απώλειες από το σεισμό.

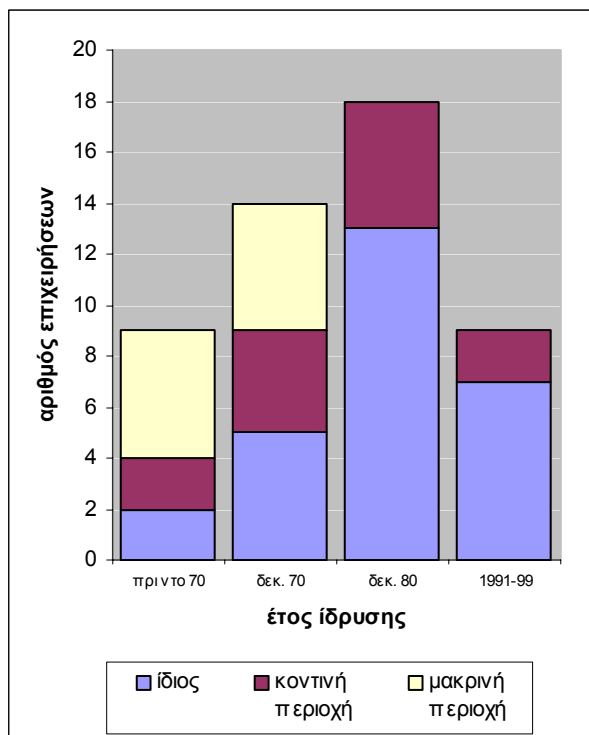
Όπως φαίνεται και από τον πίνακα 7.5 και το αντίστοιχο διάγραμμα, η μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων έχουν *ιδρυθεί* κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980, περίοδο ακμής της μεταποιητικής δραστηριότητας αυτής της κλίμακας στις Δυτικές συνοικίες του ΠΣΠ. Στις 50 επιχειρήσεις, όπως είναι αναμενόμενο, δεν περιλαμβάνεται καμιά που να έχει ιδρυθεί μετά το 1999, αφού το δείγμα περιλαμβάνει επιχειρήσεις που έχουν υποστεί ζημιές από το σεισμό της 7-9-1999. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σταθερότητα της εγκατάστασης (στην ίδια θέση ή σε κοντινή περιοχή), ιδιαίτερα των σχετικά νεώτερων (δεκαετία 1980 και μετά), στοιχείο που επαληθεύει τα ευρήματα στο Κεφάλαιο 5, δηλαδή τη σχέση των ΜΜΕ με την πόλη και τη γειτονιά.

Ένα σημαντικό στοιχείο, που συναρτάται άμεσα με τις επιπτώσεις από το σεισμό, όπως θα δούμε στη συνέχεια, είναι η *διακοπή της λειτουργίας* της επιχείρησης μετά το σεισμό και, κυρίως, ο χρόνος αυτής της διακοπής. Έτσι, 42 από της 50 επιχειρήσεις του δείγματος αναγκάστηκαν να διακόψουν τη λειτουργία τους, για μεγαλύτερο ή μικρότερο χρονικό διάστημα: 12 επιχειρήσεις διέκοψαν για 1-2 εβδομάδες, ενώ 27 επιχειρήσεις διέκοψαν για 1 μήνα και πλέον (10 για περισσότερο από 2 μήνες). Οι λόγοι ποικίλουν: ψυχολογικοί λόγοι (π.χ σοκ από το σεισμό), άρνηση των εργαζομένων να μπουν στο κτίριο πριν τον έλεγχο του από μηχανικό, καθυστέρηση του ελέγχου ζημιών στο κτίριο, καθυστερήσεις στην επισκευή των ζημιών και την αντικατάσταση ή αποκατάσταση των μηχανημάτων που έπαθαν βλάβες κλπ.

Πίνακας 7.5: Έτος και περιοχή ίδρυσης των επιχειρήσεων

Έτος ίδρυσης	Τόπος εγκατάστασης κατά την ίδρυση			Σύνολο
	ίδιος	κοντινή περιοχή	μακρινή περιοχή	
πριν το 70	2	2	5	9
δεκ. 70	5	4	5	14
δεκ. 80	13	5	0	18
1991-99	7	2	0	9
μετα το 99	-	-	-	0
Σύνολο				50

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Πηγή: Πίνακας 7.5

7.3 Η εγκατάσταση των επιχειρήσεων

Πίνακας 7.6: Όροφοι που χρησιμοποιεί η επιχείρηση

Ορόφους που χρησιμοποιεί η επιχείρηση	αριθμός επιχ/σεων	%
υπογείο/ημιυπόγειο	2	4,0%
ισόγειο	29	58,0%
ισόγειο+υπόγειο	8	16,0%
ισόγειο+όροφος	5	10,0%
όροφος/οι	6	12,0%
Σύνολο	50	100,0%

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος είναι εγκατεστημένες σε ισόγεια αποκλειστικά (29 στις 50) ή και με χρήση υπογείου ή ορόφου (πίνακας 7.6). Μόνο 21 από τα κτίρια όπου είναι εγκατεστημένες οι 50 επιχειρήσεις έχουν αποκλειστικά βιομηχανική χρήση, ενώ τα υπόλοιπα περιλαμβάνουν κατοικία στους ορόφους και άλλες χρήσεις. Το στοιχείο αυτό είναι χαρακτηριστικό για τη Δυτική Αθήνα, αλλά και για τον ελληνικό αστικό χώρο στο σύνολό του: η βιομηχανική-βιοτεχνική παραγωγή βρίσκεται διάχυτη στον αστικό ιστό, σε κτίρια

με μεγάλη ανάμιξη χρήσεων και χρηστών, και έτσι «δεν φαίνεται», παρά το ότι υπάρχει και είναι σημαντική.

Πίνακας 7.7: Έτος κατασκευής

Έτος κατασκευής κτιρίου	Αριθμός επιχ/σεων	%
-1950	1	2,0%
1951-60	3	6,0%
1961-70	9	18,0%
1971-80	24	48,0%
1981-90	13	26,0%
1991-	0	0,0%
Σύνολο	50	100,0%

Πηγή: Ερωτηματολόγια

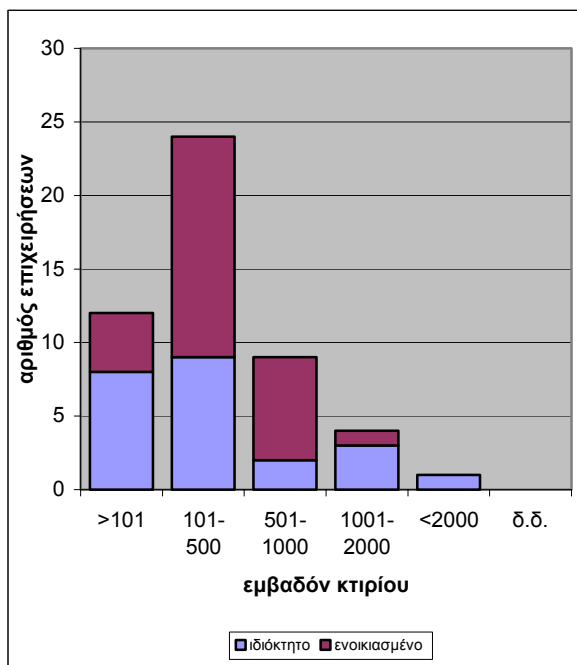
Το 74% των κτιρίων αυτών έχουν κατασκευαστεί στις δεκαετίες 1970 και 1980, ενώ τα υπόλοιπα είναι παλαιότερα (πίνακας 7.7). Πρόκειται δηλαδή για κτίρια που έχουν κατασκευαστεί με διαφορετικές προβλέψεις ως προς το σεισμό, στο βαθμό που έχουν κατασκευαστεί με νόμιμη άδεια. Οι χώροι εγκατάστασης ποικίλουν ως προς το μέγεθος, όπως φαίνεται στον πίνακα 7.8 και στο αντίστοιχο διάγραμμα: οι μισές επιχειρήσεις είναι

εγκατεστημένες σε χώρους 100-500τ.μ., 12 λειτουργούν σε πολύ μικρούς χώρους (<100τ.μ.) ενώ ελάχιστες διαθέτουν χώρους μεγαλύτερους από 1000τ.μ. Εμφανίζεται περίπου ίδιος αριθμός ιδιοκτητών και ενοικιαστών των κτιριακών εγκαταστάσεων.

Πίνακας 7.8: Στοιχεία εμβαδού και ιδιοκτησίας κτιρίων

Εμβαδόν κτιρίου	ιδιοκτήτο	ενοικιασμένο	Σύνολο επιχειρήσεων
>101	8	4	12
101-500	9	15	24
501-1000	2	7	9
1001-2000	3	1	4
<2000	1	0	1
δ.δ.	0	0	0
Σύνολο	23	27	50

Πηγή: Ερωτηματολόγια

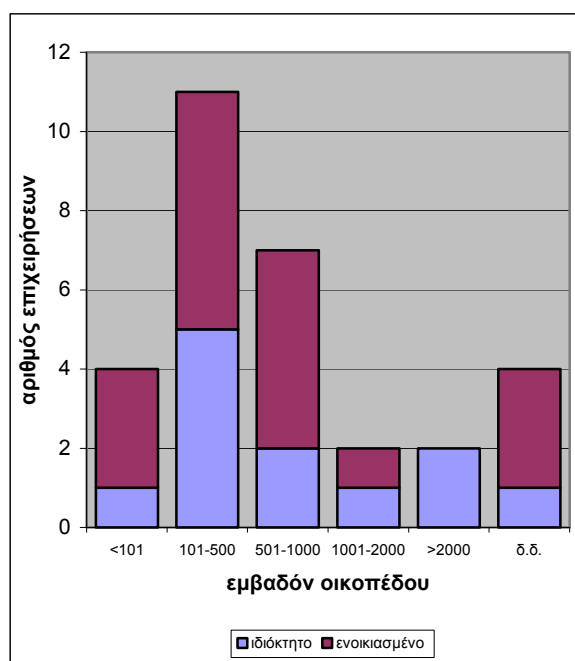

Πολλές από τις επιχειρήσεις χρησιμοποιούν, εκτός από το κτίριο, και οικόπεδο-αδόμητο χώρο για την παραγωγική τους δραστηριότητα ή για την αποθήκευση υλικών ή/και προϊόντων. Οι χώροι αυτοί είναι και πάλι μικρού έως μεσαίου μεγέθους (100-500 και 501-1000τ.μ.), κυρίως ενοικιαζόμενοι (πίνακας 7.9 και αντίστοιχο διάγραμμα). Στις 47 από τις 50 περιπτώσεις δεν υπήρξε αλλαγή στη χρήση του οικοπέδου ή του κτιρίου εξ αιτίας του σεισμού, παρ' όλο που όλες οι επιχειρήσεις δήλωσαν μεγαλύτερες ή μικρότερες ζημιές στα κτίρια.

Πίνακας 7.9: Στοιχεία εμβαδού και ιδιοκτησίας οικοπέδων επιχειρήσεων

Εμβαδόν οικοπέδου	ιδιόκτητο	ενοικιασμένο	Σύνολο επιχειρήσεων
<101	1	3	4
101-500	5	6	11
501-1000	2	5	7
1001-2000	1	1	2
>2000	2	0	2
δ.δ.	1	3	4
Σύνολο	12	18	30

Πηγή: Ερωτηματολόγια

7.4 Επιπτώσεις του σεισμού

Σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα II), οι επιπτώσεις των σεισμών ταξινομούνται σε δύο ενότητες: (α) υλικές, που αφορούν σε ζημιές στα κτίρια, τον εξοπλισμό, τις πρώτες ύλες και τα προϊόντα, και (β) άυλες, που αφορούν σε θέματα ρευστότητας της επιχείρησης, προβλημάτων με υποδομές, προμηθευτές, υπερβολικούς και πελάτες, σε δυσκολίες στην παραγωγική διαδικασία, το προσωπικό και τα οικονομικά αποτελέσματα της επιχείρησης. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στη συνέχεια αναλυτικά, με βάση την πιο πάνω ταξινόμηση.

Ζημιές στα κτίρια

Με δεδομένο ότι το δείγμα αντλήθηκε από βάση δεδομένων που περιλαμβάνει επιχειρήσεις, οι οποίες υπέστησαν μεγαλύτερες ή μικρότερες ζημιές στο κτίριο εγκατάστασης τους, το σύνολο των

Πίνακας 7.10: Εκτίμηση της σημασίας των ζημιών στο κτίριο

Ζημιές	αρ. επιχ.	%
πολύ μικρές	13	26,0%
μικρές	12	24,0%
σημαντικές	13	26,0%
μεγάλες	10	20,0%
δ.δ	2	4,0%
Σύνολο	50	100,0%

Πηγή: Ερωτηματολόγια

επιχειρήσεων του δείγματος δήλωσε ζημιές από το σεισμό. Η εκτίμηση της σημασίας των ζημιών παρουσιάζει περίπου ισοκατανομή των εκτιμήσεων στις τέσσερις κατηγορίες, πολύ μικρές, μικρές, σημαντικές, μεγάλες (πίνακας 7.10). Τούτο επιβεβαιώνεται και από τον, περιορισμένης έκτασης, σχολιασμό της εκτίμησης ή/και ορισμένες αναφορές στο κόστος των επισκευών.

Πίνακας 7.11: Ζημιές στα κτίρια ανά ομάδα κλάδων

Κλάδος	Είδος ζημιών στο κτίριο				
	πολύ μικρές	μικρές	σημ/ικές	μεγάλες	δ.δ
K11 Έτοιμο ένδυμα, κλωστοϋφαντουργία	2	4	2	2	
K12 Παπούτσια, δερμάτινα είδη				3	
K1 Ένδυμα & υπόδημα	2	4	2	5	
K21 Έπιπλα, ξυλουργεία	2	1	3	2	
K22 Μεταλλικές κατασκευές, αλουμίνια		2	1		
K23 Τζάμια, κρύσταλλα, φωτιστικά					
K2 Ξυλουργεία, υλικά για κατασκευές	2	3	4	2	
K3 Τρόφιμα	3	1		1	
K41 Συνεργεία αυτοκινήτων			3	1	1
K42 Μηχανουργεία, βιομ.κατασκευές εκτός συνεργείων	2	2		1	1
K43 Λοιπές βιομηχανίες - βιοτεχνίες	4	2	4		
K4 Συνεργεία, μηχανουργεία, λοιπές βιομηχανίες	6	4	4	1	1
Αριθμός επιχειρήσεων	17	19	13	10	2

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Πίνακας 7.12: Ζημιές στα κτίρια ανά μέγεθος επιχείρησης

Διαστήματα απασχόλησης	Είδος ζημιών στο κτίριο					Αριθμός επιχ/σεων
	πολύ μικρές	μικρές	σημ/κές	μεγάλες	δ.δ	
1-2	4	3	5	4	1	17
3-7	3	6	5	5	1	20
8-15	4	3	2	0		9
16+	2	0	1	1		4
Σύνολο	13	12	13	10	2	50

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Η ίδια ισοκατανομή των εκτιμήσεων παρουσιάζεται και στην επεξεργασία των αποτελεσμάτων ανά ομάδα κλάδων και μέγεθος απασχόλησης (πίνακες 7.11 και 7.12). Το εύρημα αυτό οδηγεί στην υπόθεση ότι η ποιότητα κτιριακής εγκατάστασης των μεταποιητικών μονάδων δεν συσχετίζεται με το μέγεθος, ούτε με τον κλάδο δραστηριότητας. Δεν μπορεί δηλαδή να υποστηριχθεί ότι οι μικρές (ή πολύ μικρές) επιχειρήσεις ή ορισμένου τύπου παραγωγικές δραστηριότητες είναι εγκατεστημένες σε χειρότερης ποιότητας χώρους, τουλάχιστον ως προς τη στατική τους επάρκεια. Το είδος των χώρων μάλλον συσχετίζεται με άλλα χαρακτηριστικά των μεταποιητικών μονάδων.

Η πορεία αποκατάστασης των ζημιών στα κτίρια ποικίλει και σχετίζεται, ως ένα βαθμό, με τη σοβαρότητα των ζημιών. Έτσι, 33 επιχειρήσεις στις 50 έχουν ολοκληρώσει την αποκατάσταση ενώ 7 βρίσκονται ακόμη σε διαδικασία αποκατάστασης. Είναι ενδιαφέρον ότι 7 δεν έχουν κάνει τίποτα – δεν επένδυσαν δηλαδή στην αποκατάσταση των μικρών ή πολύ μικρών ζημιών (κυρίως ρωγμές σε σοβάδες), εφ' όσον αυτές δεν παρεμπόδιζαν τη λειτουργία της επιχείρησης. Αυτό συνδέεται με τις γενικότερες δυσχέρειες που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις μετά το σεισμό, στις οποίες αναφερόμαστε πιο κάτω. «Δεν φτιάξαμε τις ρωγμές, μόνο τα σπασμένα τζάμια», σημείωσε χαρακτηριστικά μια επιχείρηση έτοιμων ενδυμάτων.

Ζημιές στον εξοπλισμό

Πίνακας 7.13: Εκτίμηση της σημασίας των ζημιών σε εξοπλισμό

Ζημιές	αρ. επιχ.	%
πολύ μικρές	4	30,8%
μικρές	3	23,1%
σημαντικές	4	30,8%
μεγάλες	2	15,4%
Σύνολο	13	100,0%

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Από τις 50 επιχειρήσεις οι 13 δήλωσαν ζημιές στον εξοπλισμό, κυρίως μικρής έκτασης (πίνακας 7.13), πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τις αναφορές στο

κόστος των ζημιών. Μόνο δύο επιχειρήσεις δήλωσαν μεγάλες ζημιές στον εξοπλισμό.

Ο αριθμός των μονάδων είναι πολύ μικρός για να εκτιμήσει κανείς με ασφάλεια κατανομές σε σχέση με τον κλάδο ή το μέγεθος της επιχείρησης. Πάντως από τους πίνακες 7.14 και 7.15 δεν προκύπτει κάποια συγκέντρωση των ζημιών σε εξοπλισμό σε σχέση με τα κριτήρια αυτά. Τα στοιχεία αυτά διαφέρουν από τα αντίστοιχα ευρήματα του υποκεφαλαίου 6.2 όπου αρκετές επιχειρήσεις είχαν σημαντικές ζημιές σε μηχ/τα, διαφορούμενες κατά ομάδες κλάδων.

Οι ζημιές στον εξοπλισμό αφορούν κυρίως μηχανήματα ηλεκτρονικά, ευαίσθητα ή ακριβείας, που προκλήθηκαν συνήθως από την πτώση σοβάδων ή άλλων αντικειμένων πάνω στα μηχανήματα ή και από τη διακοπή του ρεύματος.

Πίνακας 7.14: Ζημιές σε εξοπλισμό ανά ομάδα κλάδων

Κλάδος	Είδος ζημιών σε εξοπλισμό				
	πολύ μικρές	μικρές	σημ/κές	μεγάλες	δ.δ
K11 Έτοιμο ένδυμα, κλωστοϋφαντουργία	1		1		
K12 Παπούτσια, δερμάτινα είδη			1		
K1 Ένδυμα & υπόδημα					
K21 Έπιπλα, ξυλουργία		1		1	
K22 Μεταλλικές κατασκευές, αλουμίνια					
K23 Τζάμια, κρύσταλλα, φωτιστικά					
K2 Ξυλουργεία, υλικά για κατασκευές					
K3 Τρόφιμα					
K41 Συνεργεία αυτοκινήτων	1		2	1	
K42 Μηχανουργεία, βιομ.κατασκευές εκτός συνεργείων	1	1			
K43 Λοιπές βιομηχανίες - βιοτεχνίες	1	1			
K4 Συνεργεία, μηχανουργεία, λοιπές βιομηχανίες					
Αριθμός επιχειρήσεων	4	3	4	2	0

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Πίνακας 7.15: Ζημιές σε εξοπλισμό ανά μέγεθος επιχείρησης

Διαστήματα απασχόλησης	Είδος ζημιών σε εξοπλισμό					Αριθμός επιχ/σεων
	πολύ μικρές	μικρές	σημ/κές	μεγάλες	δ.δ	
1-2	2	1		1		4
3-7		2	4	1		7
8-15	1					1
16+	1					1
Σύνολο	4	3	4	2		13

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Ζημιές σε πρώτες ύλες και προϊόντα**Πίνακας 7.16:** Εκτίμηση της σημασίας των ζημιών σε πρώτες ύλες και προϊόντα

Ζημιές	αρ. επιχ.	%
πολύ μικρές	9	37,5%
μικρές	3	12,5%
σημαντικές	7	29,2%
μεγάλες	4	16,7%
δ.δ	1	4,2%
Σύνολο	24	100,0%

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Οι 24 επιχειρήσεις του δείγματος δήλωσαν ζημιές σε πρώτες ύλες και προϊόντα, πολύ μικρές ή σημαντικές (πίνακας 7.16).

Οι ζημιές και εδώ δεν έχουν κάποια συσχέτιση με το μέγεθος της επιχείρησης (πίνακας 7.18), συναρτώνται όμως με τις ομάδες κλάδων, δηλαδή με το είδος των προϊόντων και των χρησιμοποιούμενων υλικών, που συνοπτικά φαίνεται στον πίνακα 7.17. Η πτώση σοβάδων ή, σπανιότερα,

τοιχοποιίας, προκάλεσε ζημιές σε προϊόντα όπως έπιπλα, κεραμικά ή τζάμια σε έτοιμα κουφώματα αλουμινίου. Πρώτες ύλες καταστράφηκαν από νερά που μπήκαν στο χώρο εργασίας από σπασμένους σωλήνες ύδρευσης (π.χ. ξυλεία) ή από διακοπή ρεύματος (π.χ υλικά ζαχαροπλαστικής). Είναι ενδιαφέρον ότι δεν δηλώθηκαν ζημιές στην κατηγορία «τζάμια, κρύσταλλα», πιθανόν λόγω του τρόπου αποθήκευσης και συσκευασίας των υλικών, σε αντίθεση με τις επιχειρήσεις μαρμάρου, όπου συχνά η πρώτη ύλη προκάλεσε ζημιές στα έτοιμα προϊόντα. Και εδώ παρουσιάζονται διαφορές με τα στοιχεία του ΒΕΑ όπου οι επιχειρήσεις “ τζάμια-κρύσταλλα ” είχαν τις υψηλότερες ζημιές σε εμπορεύματα και έτοιμα προϊόντα.

Πίνακας 7.17: Ζημιές σε πρώτες ύλες και προϊόντα ανά ομάδα κλάδων

Κλάδος	Είδος ζημιών σε πρώτες ύλες					Σύνολο επι/σεων
	πολύ μικρές	μικρές	σημ/κές	μεγάλες	δ.δ	
K11 Έτοιμο ένδυμα, κλωστοϋφαντουργία	2					2
K12 Παπούτσια, δερμάτινα είδη			1			1
K1 Ένδυμα & υπόδημα	2	0	1	0	0	3
K21 Έπιπλα, ξυλουργία	2	1	3	2		8
K22 Μεταλλικές κατασκευές, αλουμίνια						0
K23 Τζάμια, κρύσταλλα, φωτιστικά						0
K2 Ξυλουργία, υλικά για κατασκευές	2	1	3	2	0	8
K3 Τρόφιμα				1		1
K41 Συνεργεία αυτοκινήτων	3	1	1			5
K42 Μηχανουργία, βιομ.κατασκευές εκτός συνεργείων			1			1
K43 Λοιπές βιομηχανίες - βιοτεχνίες	2	1	1	1		5
K4 Συνεργεία, μηχανουργία, λοιπές βιομηχανίες	5	2	3	1	0	11
Αριθμός επιχειρήσεων	9	3	7	4	0	23

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Πίνακας 7.18: Ζημιές σε πρώτες ύλες και προϊόντα ανά μέγεθος επιχείρησης

Διαστήματα απασχόλησης	Είδος ζημιών σε πρώτες ύλες				
	πολύ μικρές	μικρές	σημαντικές	μεγάλες	αριθμός επιχ/σεων
1-2	2	1	2	1	6
3-7	3	2	3	2	10
8-15	2		1		3
16+	1				1
δ.δ.	1		1	1	3
Σύνολο	9	3	7	4	23

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Άυλες επιπτώσεις του σεισμού

Οι πίνακες 7.19, 7.20 και 7.21 συνοψίζουν τις «άυλες» επιπτώσεις του σεισμού, θετικές ή αρνητικές. Είναι φανερό η τάση να χαρακτηρίζονται γενικά «αρνητικές» οι επιπτώσεις του σεισμού, ακόμη και όταν στη συνέχεια εντοπίζονται και θετικές επιπτώσεις. Οι τελευταίες συναρτώνται με τον κλάδο δραστηριότητας. Για παράδειγμα, η αύξηση των οικοδομικών εργασιών μετά το σεισμό (επισκευές, ανακατασκευές κλπ), που βοηθήθηκε και από τα δάνεια και επιδοτήσεις, αύξησε τις εργασίες, τους πελάτες και τη ζήτηση πολλών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε σχετικά με την οικοδομή αντικείμενα (π.χ. ηλεκτρικοί πίνακες, θερμοσίφωνες, κουφώματα αλουμινίου, κλπ). Αντίθετα, σε άλλες μειώθηκαν οι εργασίες, πρόσκαιρα ή πιο μακροπρόθεσμα. Είναι χαρακτηριστικά τα πιο κάτω σχόλια:

«Μείωση παραγγελιών, γιατί ποιος θα βάφτιζε τότε το παιδί του;»

[είδη βάπτισης]

«Έκοψε η δουλειά μετά γιατί στριμώχτηκε ο κόσμος. Η περιοχή σακατεύτηκε.

Κοίταζαν να επισκευάσουν τα σπίτια, όχι τα αυτοκίνητα.»

[συνεργείο αυτοκινήτων]

Πίνακας 7.19: Άυλες επιπτώσεις του σεισμού

Επιπτώσεις	Θετικές	Αρνητικές
Ρευστότητα	0	40
Προμηθευτές	2	11
Παραγωγή	1	12
Υπεργολάβοι/φασόν	0	2
Πελάτες/πληρωμές	2	30
Υποδομές	0	10
Προσωπικό	1	15
Οικονομικά αποτελέσματα	2	40

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Πίνακας 7.20: Άυλες επιπτώσεις του σεισμού

Κλάδος	Είδος άυλων ζημιών								Αριθμ. επιχ.
	ρευστότητα	προμήθειες	παραγωγή	υπεργολαβίες φασόν	πελάτες πληρωμές	υποδομές	προσωπικό	οικονομικά αποτελέσματα	
K11 Έτοιμο ένδυμα, κλωστοϋφαντουργία	9	5	4	1	7	1	3	10	40
K12 Παπούτσια, δερμάτινα είδη	1		1		2	1	1	2	8
K1 Ένδυμα & υπόδημα	10	5	5	1	9	2	4	12	48
K21 Έπιπλα, ξυλουργεία	7	2		1	7	1	4	6	28
K22 Μεταλλικές κατασκευές, αλουμίνια	3	1			1		1	3	9
K23 Τζάμια, κρύσταλλα, φωτιστικά									0
K2 Ξυλουργεία, υλικά για κατασκευές	10	3	0	1	8	1	5	9	37
K3 Τρόφιμα	2	1			1	1	1	2	8
K41 Συνεργεία αυτοκινήτων	6	3	5		5	1	2	6	28
K42 Μηχανουργεία, βιομ.κατασκευές εκτός συνεργείων	5		2		3	2	2	3	17
K43 Λοιπές βιομηχανίες - βιοτεχνίες	5		1		5	2	1	8	22
K4 Συνεργεία, μηχανουργεία, λοιπές βιομηχανίες	18	4	8	0	14	6	6	19	75
Αριθμός επιχειρήσεων	40	13	13	2	32	10	16	42	168

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Πίνακας 7.21: Άυλες ζημιές κατά μέγεθος επιχείρησης

Διαστήματα απασχ.	Είδος άυλων ζημιών								Αριθμός επιχ/σεων
	ρευστότητα	προμήθειες	παραγωγή	υπεργολαβίες φασόν	πελάτες πληρωμές	υποδομές	προσωπικό	οικονομικά αποτελέσματα	
1-2	10	3	3	1	7	1	2	1	28
3-7	13	6	5		15	4	7	15	65
8-15	8	1	2		7	2	4	7	31
16+	3	1	1	1	1	1		4	12
δ.δ.	6	2	2	0	2	2	3	15	32
Σύνολο	40	13	13	2	32	10	16	42	168

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Οι «άυλες» επιπτώσεις είναι σημαντικότερες, κάποτε καταλυτικές, για τις μικρότερες μονάδες, κυρίως για όσες λειτουργούσαν με οριακά κέρδη και δεν είχαν τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν μεγάλο διάστημα διακοπής της λειτουργίας τους ή μείωσης των εργασιών.

Ως προς τη ρευστότητα, οι περισσότερες επιχειρήσεις δηλώνουν αρνητικές επιπτώσεις, κυρίως λόγω του ότι (α) επωμίστηκαν το βάρος των επισκευών, ακόμη και σε περιπτώσεις ενοικιαζόμενων χώρων και (β) αναγκάστηκαν να διακόψουν τη λειτουργία της παραγωγής για κάποιο διάστημα, κατά το οποίο δεν είχαν έσοδα, ενώ «έτρεχαν» τα έξοδα (ενοίκια, εισφορές, φόροι, κλπ). «Φαγώθηκαν έτοιμα λεφτά», κατά τη διατύπωση μιας επιχείρησης που κατασκευάζει κουφώματα αλουμινίου.

Στις περισσότερες περιπτώσεις η λειτουργία των προμηθειών των επιχειρήσεων δεν διαταράχθηκε, μια και πολλοί προμηθευτές βρίσκονταν εκτός της ζώνης που υπέστη σοβαρές ζημιές από το σεισμό. Μάλιστα αναφέρεται στα ερωτηματολόγια και η πίστωση χρόνου για τις πληρωμές, που δόθηκε από πολλούς προμηθευτές, σε αντίθεση με δημόσιους φορείς (ΙΚΑ, εφορία). «Οι βιοτέχνες μεταξύ τους κάνουν διευκολύνσεις σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης», κατά την άποψη ενός επιχειρηματία που παράγει πλαστικά είδη. Αντίστροφα, είναι μάλλον βέβαιο ότι θα υπήρξαν προβλήματα προμηθειών από τις επιχειρήσεις της περιοχής μελέτης προς άλλες, εκτός Δυτικής Αθήνας, πράγμα που εν μέρει εμφανίζεται στην απώλεια πελατείας των επιχειρήσεων του δείγματος.

Η σημαντικότερη επίπτωση του σεισμού αφορά στη διακοπή της παραγωγικής διαδικασίας, λόγω ζημιών είτε στο κτίριο, είτε στον εξοπλισμό. Η διακοπή λειτουργίας, που σπάνια επισημαίνεται στις επιπτώσεις του σεισμού, πλήττει επιχειρήσεις όλων των κλάδων, γιατί έχει επιπτώσεις στην πελατεία, λόγω αδυναμίας εκτέλεσης ή και «παγώματος» των παραγγελιών, σε καθυστερήσεις των πληρωμών, που μπορεί να οδηγήσουν σε πρόστιμα και άρα σε μεγαλύτερα βάρη, σε διακοπή, έστω και μικρής διάρκειας, των υπεργολαβικών δικτύων. Τα προβλήματα αυξάνονται όσο μεγαλύτερη είναι η διάρκεια διακοπής της λειτουργίας. Η διακοπή ήταν καταλυτική για τις επιχειρήσεις έτοιμου ενδύματος, κλωστοϋφαντουργίας, πλεκτών, εσωρούχων, παπουτσιών, αφού ο Σεπτέμβριος, μήνας του σεισμού, είναι ο πιο κρίσιμος μήνας, κατά τον οποίο γίνεται δειγματισμός² και κλείνονται παραγγελίες. Ορισμένες επιχειρήσεις, που παρέμειναν κλειστές για μεγαλύτερο διάστημα, έχασαν δύο

² Δειγματισμός είναι η παρουσίαση των μοντέλων στους αγοραστές και η επιλογή από τους τελευταίους εκείνων που θα παραχθούν μαζικά.

περιόδους δειγματισμού, πράγμα που είχε ως συνέπεια την απώλεια πελατών και τη μείωση του προσωπικού. Τα πιο κάτω σχόλια συνοψίζουν το πρόβλημα:

«Πολλοί πελάτες βρήκαν το συνεργείο κλειστό και πήγαν αλλού, άλλοι μετακόμισαν και χάθηκαν»

[συνεργείο αυτοκινήτων]

«Ο Σεπτέμβρης είναι ο πιο δυνατός μήνας. Σταμάτησε ο δειγματισμός, απολύσαμε προσωπικό. Χάθηκαν γύρω στους 1300 πελάτες»

[πλεκτήριο]

«Χάσαμε πολλούς πελάτες λόγω διακοπής εργασιών. Δεν μπορούσαμε να εκτελέσουμε παραγγελίες»

[κατασκ. μετασχηματιστών]

Οι αστοχίες των υποδομών προκάλεσαν υλικές και μη ζημιές στις επιχειρήσεις. Έτσι, αναφέρθηκαν ζημιές σε ευπαθή μηχανήματα λόγω διακοπών ρεύματος, αλλά και προβλήματα λειτουργίας όσο οι διακοπές αυτές συνεχίζονταν. Λίγες επιχειρήσεις ανέφεραν προβλήματα από τη βλάβη των δικτύων τηλεπικοινωνιών, κυρίως λόγω αδυναμίας να επικοινωνήσουν με πελάτες και προμηθευτές. Οι βλάβες στις εγκαταστάσεις εντός των κτιρίων προκάλεσαν ζημιές σε πρώτες ύλες και προϊόντα.

Γενικά οι επιχειρήσεις του δείγματος διατηρούν μέχρι σήμερα τον αριθμό εργαζομένων που είχαν κατά την περίοδο του σεισμού. Σε ελάχιστες περιπτώσεις καταγράφηκαν μικρές αυξομειώσεις και σε ακόμη λιγότερες σοβαρή μείωση ή αύξηση. Τα στοιχεία αυτά δεν επαληθεύονται από την ανάλυση των απογραφών του ΥΠΕΣΔΔΑ (βλ. Κεφάλαιο 50. Εκεί είχαν εντοπιστεί αρκετές μειώσεις προσωπικού οι οποίες είτε καλύφθηκαν στη συνέχεια είτε αποκρύφτηκαν στις απαντήσεις των ερωτημάτων της Ε.Ο. Επίσης δεν στάθηκε δυνατό να ελέγξουμε αν η κάλυψη των θέσεων εργασίας έγινε με τους ίδιους ή άλλους εργαζομένους και μάλιστα αλλοδαπούς.

Οικονομικά αποτελέσματα

Η εντύπωση μιας γενικευμένης δυσπραγίας είναι εμφανής από τις απαντήσεις στην έρευνα πεδίου. Προφανώς οι επιχειρήσεις γνωρίζουν ότι τα οικονομικά αυτά αποτελέσματα δεν είναι απόρροια των επιπτώσεων του σεισμού αποκλειστικά. Παρ' όλο που η διακοπή λειτουργίας και η προσπάθεια αποκατάστασης των ζημιών (σε κτίρια, εξοπλισμό, πρώτες ύλες και προϊόντα) δημιούργησε δυσκολίες ρευστότητας, πολλές επιχειρήσεις επισήμαναν ως σημαντικότερη τη γενικότερη δυσμενή οικονομική συγκυρία, σήμερα σε σχέση με την περίοδο του σεισμού, η οποία οδηγεί πολλές

επιχειρήσεις στα όρια της επιβίωσης ή και σε κλείσιμο. Επί πλέον, η μείωση των παραγγελιών/απώλεια πελατών σε ορισμένες περιπτώσεις διάρκεσε τόσο που ξεπέρασε τις αντοχές ιδιαίτερα των μικρών μονάδων (6 μήνες έως ένα χρόνο).

«Σήμερα σε σχέση με το '99 έχουμε μείωση 90%-αλλά δεν οφείλεται μόνο στο σεισμό»

[ξυλουργείο]

«Σεισμός και χρηματιστήριο οδήγησαν σε μείωση του προσωπικού»

[κατασκευή επίπλων]

Η οικονομική κατάσταση σήμερα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι πολύ χειρότερη απ' αυτή μετά το σεισμό»

[ζαχαρώδη προϊόντα]

«Οι παραγγελίες έπεσαν γενικά. Για 5-6 μήνες πέσαν οι δουλειές. Υπήρχε μεγάλη ρευστότητα επειδή όλοι φοβόντουσαν»

[κατασκευή επίπλων]

Από τις 50 επιχειρήσεις του δείγματος, μόνο μία δήλωσε μεγάλες ζημιές λόγω σεισμού στα οικονομικά της αποτελέσματα (πίνακας 7.22).

Πίνακες 7.22 & 7.23: Οικονομικό Αποτέλεσμα και Πωλήσεις, 2002

εκατ. Δρχ.	αρ. επιχ.	%	εκατ. Δρχ.	αρ. επιχ.	%
<11	12	24,0%	μεγάλες ζημιές	1	2,0%
11-20	6	12,0%	μικρές ζημιές	11	22,0%
21-50	10	20,0%	περίπου ίδια	17	34,0%
51-100	4	8,0%	μικρά κέρδη	18	36,0%
>100	13	26,0%	μεγάλα κέρδη	0	0,0%
δ.δ.	5	10,0%	δ.δ.	3	6,0%
Σύνολο	50	100,0%	Σύνολο	50	100,0%

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Οι υπόλοιπες θεώρησαν ότι, μεταξύ 1999 και 2002, δεν υπήρξε μεταβολή (17 επιχ.), ή υπήρξαν μικρές ζημιές (11 επιχ.) ή μικρά κέρδη (18 επιχ.). Στον πίνακα 7.23 φαίνονται οι πωλήσεις των επιχειρήσεων το 2002. Εδώ υπερισχύουν αριθμητικά οι επιχειρήσεις με μικρό κύκλο πωλήσεων (28 επιχειρήσεις με <50 εκ. δρχ. το 2002), που πρακτικά σημαίνει πολύ μικρές μονάδες, στο όριο επιβίωσης, με πολύ μικρό μέγεθος απασχόλησης. Οι επιχειρήσεις αυτές αντιμετώπισαν μεγάλες δυσκολίες στις επαφές με διάφορους φορείς που θα μπορούσαν να τις ενισχύσουν στην αποκατάσταση των ζημιών από το σεισμό. Καταγράφηκαν και 13 που δηλώνουν πωλήσεις >100 εκ. δρχ.,

που υποδηλώνει ένα μεγαλύτερο μέγεθος και αντίστοιχες δυνατότητες αντιμετώπισης των ζημιών.

Στον πίνακα 7.24, τα οικονομικά αποτελέσματα συσχετίζονται με το είδος των ζημιών (πολύ μικρές, μικρές, σημαντικές, μεγάλες) στο κτίριο (Α), τον εξοπλισμό (Β), τις πρώτες ύλες (Γ), καθώς και με τις άυλες ζημιές (Δ) και τις πωλήσεις (Ε). Από τον πίνακα δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια συστηματική συσχέτιση των οικονομικών αποτελεσμάτων με τις ζημιές, καθώς στις διάφορες κατηγορίες ζημιών κατανέμονται επιχειρήσεις όλων των κατηγοριών ως προς τα οικονομικά τους αποτελέσματα.

Πίνακας 7.24: Οικονομικά αποτελέσματα ανά είδος ζημιών

Α

Οικονομικά αποτελέσματα (2002)	Είδος ζημιών στο κτίριο					Αριθμός επιχ/σεων
	πολύ μικρές	μικρές	σημαντικές	μεγάλες	δ.δ.	
Μεγάλες ζημιές	0			1		1
Μικρές ζημιές	2	5	2	1	1	11
Ίδια κέρδη	6	4	6	1		17
Μικρά κέρδη	4	3	5	5	1	18
Μεγάλα κέρδη						0
δ.δ.	1			3		4
Σύνολο	13	12	13	10	2	50

Β

Οικονομικά αποτελέσματα (2002)	Είδος ζημιών σ' εξοπλισμό				αριθμός επιχ/σεων
	πολύ μικρές	μικρές	σημ/κές	μεγάλες	
Μεγάλες ζημιές					0
Μικρές ζημιές	1	1	1		3
Ίδια κέρδη	1	2	1	1	5
Μικρά κέρδη	1		2	1	4
Μεγάλα κέρδη					0
δ.δ.	1				1
Σύνολο	4	3	4	2	13

Γ

Διαστήματα απασχόλησης	Είδος ζημιών σε πρώτες ύλες				Αριθμός επιχ/σεων
	πολύ μικρές	μικρές	σημαντικές	μεγάλες	
1-2	2	1	2	1	6
3-7	3	2	3	2	10
8-15	2		1		3
16+	1				1
δ.δ.	1		1	1	3
Σύνολο	9	3	7	4	23

Δ

Οικονομικά αποτελέσματα (2002)	Είδος άϋλων ζημιών								Αριθμός επιχειρήσεων
	ρευστότητα	προμήθειες	παραγωγή	υπεργολαβίες	φασάν	τελάτες πληρωμές	υποδομές	προσωπικό	οικονομικά αποτελέσματα
Μεγάλες ζημιές	1		1					1	4
Μικρές ζημιές	8	2	4			9	1	4	36
Ίδια κέρδη	14	4	3	1	10	2	4	4	54
Μικρά κέρδη	12	4	4	1	9	5	4	4	51
Μεγάλα κέρδη									0
δ.δ.		1				2	1		4
Σύνολο	35	11	12	2	30	9	13	37	149

Ε

Πωλήσεις 2002 εκατ. δρχ.	Οικονομικό αποτέλεσμα 2002						Σύνολο επιχ.
	μεγάλες ζημιές	μικρές ζημιές	περίπου ίδια	μικρά κέρδη	μεγάλα κέρδη	δ.δ.	
<11	0	5	5	2	0	0	12
11-20	0	0	1	5	0	0	6
21-50	0	4	3	3	0	0	10
51-100	0	0	1	3	0	0	4
>100	1	2	7	3	0	0	13
δ.δ.	0	0	0	2	0	3	5
Σύνολο	1	11	17	18	0	3	50

Πηγή: Ερωτηματολόγια

Η αποκατάσταση των ζημιών και η σχέση με φορείς

Από το σύνολο των 50 επιχειρήσεων, λίγες είναι εκείνες (συνολικά 12) που εξασφάλισαν κάποιου είδους αρωγή ή δανεισμό για την αποκατάσταση των ζημιών: πιο συγκεκριμένα, μία επιχείρηση ήταν ασφαλισμένη και καλύφθηκε από την ασφαλιστική εταιρεία, τρεις έλαβαν αρωγή από κρατικό φορέα και τρεις από άλλο φορέα, ενώ δύο χρησιμοποίησαν δάνειο (μία με ευνοϊκούς όρους και μία με όρους αγοράς). Τέλος τρεις επιχειρήσεις χρησιμοποίησαν συνδυασμό χρηματοδοτικών πηγών για να συγκεντρώσουν το ποσόν που απαιτούσε η αποκατάσταση των ζημιών. Η πιο πάνω διαπίστωση επαληθεύει τα στοιχεία από τις ασφαλιστικές εταιρείες, οι οποίες πλήρωσαν ελάχιστα για βιομηχανικούς κινδύνους στην περιοχή μελέτης, καθώς και σχετικά δημοσιεύματα εφημερίδων της περιόδου του σεισμού.

«Τα ασφαλιστήρια είναι παραπλανητικά. Χρειάστηκε δικαστικός αγώνας, ενάμισι χρόνο δικαστική διαιτησία»

[μεγάλη επιχ. εσωρούχων]

Το μεγαλύτερο μέρος της αποκατάστασης των ζημιών, στο σύνολό τους, κι όχι μόνο στα κτίρια, έγινε, σύμφωνα με τα ερωτηματολόγια, με ίδια μέσα. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι από τις 24 επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε νοικιασμένα κτίρια, 4 χρηματοδότησαν οι ίδιες τις εργασίες αποκατάστασης του κτιρίου. Τέλος ελάχιστες επιχειρήσεις εξασφάλισαν αρωγή για εξοπλισμό που έπαθε ζημιές (2 επιχ.) και για ζημιές σε πρώτες ύλες (5 επιχ.). Τα ζητούμενα δικαιολογητικά και ο χρόνος διεκπεραίωσης των αιτημάτων λειτούργησαν αποτρεπτικά, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις η εξασφάλιση των απαιτούμενων δικαιολογητικών ήταν αδύνατη.

Τα ευρήματα αυτά συνδέονται με γενικότερα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης, όπως τα οικονομικά στοιχεία, ο δυναμισμός, οι συνθήκες λειτουργίας (πχ ύπαρξη ή όχι άδειας λειτουργίας, νόμιμο ή αυθαίρετο κτίσμα) κλπ., τα οποία είχαν σοβαρές επιπτώσεις στη *σχέση των επιχειρήσεων με τους φορείς*. Ειδικότερα:

(α) Μία πρώτη διαπίστωση είναι ότι η κρατική αρωγή και οι διευκολύνσεις προς τους σεισμόπληκτους περιορίστηκαν στην κατοικία, αφήνοντας τις μικρές κυρίως επιχειρήσεις σχεδόν αβοήγητες. Πολλές από αυτές υπέβαλαν αιτήσεις στη Νομαρχία, στο ΤΑΣ ή σε άλλους φορείς, χωρίς θετική ανταπόκριση.

«τα σπίτια πήρανε (αρωγή), τα μαγαζιά τίποτα. Εμείς πληρώνουμε, να μην πάρουμε κάτι;

Ιδίως όταν είσαι νόμιμος»

[φασόν ενδυμάτων]

«Πήγαμε στο ΤΑΣ, μας είπε να μην κάνετε τίποτα, θα έρθουμε και στο τέλος μας είπαν φτιάξτα μόνος σου. Τζάμππα μας βάσταγαν δύο μήνες»

[κατασκευή επίπλων]

«Είμαστε στις προϋποθέσεις αλλά δεν πήραμε τίποτα. Άλλοι είπαν ότι μένουν μέσα και πήραν λεφτά»

[εργαστήριο ενδυμάτων]

«Για τις επιχειρήσεις δεν υπήρχε πρόβλεψη για βοήθεια στο ενοίκιο ή βοήθεια για έξοδα μετεγκατάστασης. Το Επιμελητήριο έδινε δάνειο, αλλά πόσα δάνεια μπορείς να ξοφλήσεις;»

[ηλεκτρικά αυτοκινήτων]

Μάλιστα, τα προβλήματα ήταν εντονότερα αν λάβει κανείς υπ' όψιν ότι πολλοί επιχειρηματίες κατοικούν στην ίδια περιοχή, μερικές φορές και στο ίδιο κτίριο, και είναι συχνές οι περιπτώσεις ζημιών και στην κατοικία και στην επιχείρηση και άρα το αυξημένο βάρος των ζημιών. Αναφέρθηκαν μάλιστα περιπτώσεις όπου η αρωγή για την κατοικία, χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να μπορέσουν να ξανα-λειτουργήσει η παραγωγή.

(β) Σημαντικά προβλήματα προέκυψαν από την καθυστέρηση στους ελέγχους των ζημιών, που είχε άμεσες επιπτώσεις στη διάρκεια διακοπής της λειτουργίας της επιχείρησης (βλ. άυλες επιπτώσεις).

«Περίμενα το έλεγχο να χαρακτηρίσει. Δεν έμπαινε κανείς αλλιώς. Οι μηχανικοί ήρθαν μετά από 6 μέρες. Αυτό είναι απαράδεκτο!»

[τυπογραφείο]

«Τα δάνεια που θα είχαν βοηθήσει τον κόσμο άργησαν πολύ»

[φόντια]

Στη συνέχεια, καθυστερήσεις καταγράφονται και στην καταβολή των χρημάτων, σε όσες περιπτώσεις εγκρίθηκε αρωγή κάποιου είδους. Είναι αρκετές οι περιπτώσεις όπου υπήρξε διάσταση απόψεων στην εκτίμηση των ζημιών, μεταξύ των μηχανικών που έκαναν τον έλεγχο και των μηχανικών «του ιδιοκτήτη», με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικές μειώσεις στον προϋπολογισμό των εργασιών αποκατάστασης.

«Από τα 11 εκ. που ήταν η μελέτη του μηχανικού πήρα μόνο 2,3 δάνειο (άτοκο για 15 χρόνια). Αίσχος!»

[ξυλουργείο]

(γ) Μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων του δείγματος εκφράζει έντονη κριτική προς το Βιοτεχνικό Επιμελητήριο, το οποίο, ενώ έκανε αυτοψίες και καταγραφές ζημιών σε εξοπλισμό και υλικά, δεν προχώρησε σε υλική υποστήριξη των επιχειρήσεων. Μία επιχείρηση αναφέρει ότι το χαρτί της αυτοψίας του ΒΕΑ χρησιμοποιήθηκε για να πάρει χρήματα για την επισκευή από την ασφαλιστική εταιρεία.

«Το Επιμελητήριο νοιάζεται μόνο για τα χρήματα, τις συνδρομές, και δεν έκανε τίποτα με το σεισμό»

[ηλεκτρολογείο αυτοκινήτων]

(δ) Είναι γενική η εκτίμηση ότι κρατικές υπηρεσίες όπως το ΙΚΑ και η εφορία δεν άσκησαν κάποια, αναγκαία κατά τις επιχειρήσεις, πολιτική διευκολύνσεων προς τις σεισμόπληκτες επιχειρήσεις. Δεν δόθηκε, για παράδειγμα, πίστωση χρόνου για την εξόφληση των οφειλών, με δεδομένη και τη διακοπή της λειτουργίας για μεγαλύτερο ή μικρότερο διάστημα. Αντίθετα καταγράφονται περιπτώσεις όπου επιβλήθηκαν πρόστιμα λόγω καθυστερήσεων στην εξόφληση οφειλών, γεγονός που ήταν ιδιαίτερα επαχθές για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

«Η εφορία ζητάει περισσότερα χρήματα, ενώ τα έξοδα αυξάνονται και τα έσοδα μειώνονται. Πλήρωσα και 'ασάφεια' για κείνη την περίοδο»

[συνεργείο αυτοκινήτων]

«Η εφορία δεν αναγνώρισε ζημιές, έλεγαν ότι δεν είχαν εντολές. Οι επιχειρήσεις έκλειναν και από την εφορία ζητούσαν επί πλέον λεφτά για το κλείσιμο»

[πλεκτήριο]

«Οι ευνοϊκές ρυθμίσεις που είχαν εξαγγείλει για το ΙΚΑ και την εφορία τελικά δεν έγιναν (πχ δόσεις). Πουλήσαμε ένα οικόπεδο για να αντεπεξέλθουμε στις ζημιές και τελικά τα λεφτά πήγαν στο ΙΚΑ και στην εφορία κι όχι σε καινούργια μηχανήματα»

[κατασκευή μετασχηματιστών]

(ε) Ως μεγαλύτερο εμπόδιο για τη διεκδίκηση κάποιου τύπου αρωγής ή οικονομικής ενίσχυσης αναφέρεται η «γραφειοκρατία» και ιδιαίτερα η ασάφεια των φορέων που ήταν αρμόδιοι να δεχθούν αιτήσεις από επιχειρήσεις καθώς και η συνθετότητα των διαδικασιών («το μπάχαλο των χαρτιών που θέλανε», κατά μία επιχείρηση επίπλων). Από τη μελέτη των ερωτηματολογίων, και ιδιαίτερα των σχολίων, προκύπτει ότι η συγκέντρωση των απαιτούμενων «χαρτιών» προσέκρουσε σε δύο κυρίως δυσκολίες. Η πρώτη αφορούσε το κόστος του εγχειρήματος, ιδιαίτερα για την απαιτούμενη μελέτη μηχανικού, την οποία πολλές επιχειρήσεις δεν ήταν σε

θέση να αντιμετωπίσουν. Η δεύτερη δυσκολία έχει να κάνει με την προσκόμιση αδειών, που συχνά δεν υπάρχουν: άδεια λειτουργίας της επιχείρησης και/ή άδεια οικοδομής του κτιρίου όπου είναι εγκατεστημένη ήταν απαραίτητα «χαρτιά» για την υποβολή αίτησης προς διάφορους φορείς για χρηματοδότηση της αποκατάστασης ζημιών.

Για όσες επιχειρήσεις είχαν εγκατεστημένη ιπποδύναμη <10HP δεν απαιτείτο άδεια λειτουργίας. Από τις υπόλοιπες, λίγες διέθεταν τέτοια άδεια, από το Υπουργείο Βιομηχανίας ή Μεταφορών, ανάλογα με τον κλάδο, πράγμα το οποίο είναι συνηθισμένο σε επιχειρήσεις σαν την πλειοψηφία αυτών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης. Ακόμη, λόγω του τότε ισχύοντος θεσμικού πλαισίου (ΠΔ 84/1984), πολλές μονάδες δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν άδεια λειτουργίας στη συγκεκριμένη θέση, ή να ανανεώσουν άδειες που είχαν λήξει. Ακόμα και σε περιπτώσεις όπου δόθηκε από τον φορέα χρονικό περιθώριο για την εξασφάλιση ή ανανέωση της άδειας, οι επιχειρήσεις δεν προχώρησαν στην έκδοσή της, γιατί το κόστος ήταν υψηλό σε σχέση με την αναμενόμενη οικονομική ενίσχυση.

Σε ό,τι αφορά τις άδειες οικοδομής, όπως είναι γνωστό, στη Δυτική Αθήνα, όπου εντοπίζεται η έρευνα πεδίου, η αυθαίρετη δόμηση αποτελεί χαρακτηριστικό της οικιστικής και πολεοδομικής ανάπτυξης. Έτσι, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι πολλές επιχειρήσεις λειτουργούσαν την περίοδο του σεισμού σε κτίρια χωρίς άδεια οικοδομής, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να προσκομίσουν αυτό το απαραίτητο δικαιολογητικό στους φορείς όπου υπέβαλαν αιτήσεις για χρηματοδότηση. Όπως και στην περίπτωση των αδειών λειτουργίας, η εξασφάλιση νόμιμης άδειας ή νομιμοποίηση του αυθαιρέτου συνεπαγόταν μεγάλο κόστος, σε χρήμα αλλά και σε χρόνο. Προτιμήθηκε λοιπόν η αποκατάσταση των ζημιών με ίδια μέσα ή/και η μη αποκατάσταση όσων ζημιών δεν ήταν κρίσιμες.

(στ) Τέλος, οι περισσότερες επιχειρήσεις εκφράζουν αγανάκτηση ή απογοήτευση για τη διάσταση εξαγγελιών και πολιτικής που υλοποιήθηκε, και ιδιαίτερα για την έλλειψη μέριμνας για τις μικρές επιχειρήσεις: αν και υπέστησαν σημαντικές ζημιές, οι προϋποθέσεις που τέθηκαν δεν τους επέτρεψαν να εξασφαλίσουν οικονομική βοήθεια από το κράτος, με αποτέλεσμα να επιδεινωθούν τα οικονομικά τους αποτελέσματα, σε συνδυασμό βέβαια και με τη γενικότερα δυσμενή συγκυρία.

7.5 Ανακεφαλαίωση

Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Δυτική Αθήνα, από τις οποίες αντλήθηκε το δείγμα της έρευνας πεδίου, είναι διάχυτες στο ιστό της πόλης και γενικά εγκατεστημένες σε κτίρια που εξυπηρετούν και άλλες λειτουργίες. Η κατοικία των ιδιοκτητών της επιχείρησης στον όροφο του ιδίου κτιρίου δεν είναι καθόλου σπάνια μεταξύ των επιχειρήσεων του δείγματος. Πρόκειται για μικρές έως πολύ μικρές επιχειρήσεις, των οποίων τη δραστηριότητά θα χαρακτήριζε κανείς, σε άλλες συνθήκες, «αυτοαπασχόληση». Χρησιμοποιούν χώρους (κτιριακούς και αδόμητους) μεσαίου ή μεγάλου μεγέθους και, με μικρές εξαιρέσεις, σχετικά καλής ποιότητας, όπως δείχνει και η συμπεριφορά τους στο σεισμό.

Σε αντίθεση με την πολύ διαδεδομένη αντίληψη ότι οι επιπτώσεις του σεισμού αφορούν κυρίως τα κτίρια, ότι είναι δηλαδή κατ' εξοχήν πρόβλημα κατασκευαστικό, οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο αποκαλύπτουν την ιδιαίτερη σημασία των μη υλικών (τουλάχιστον με αυτή την έννοια) ζημιών: οι κυριότερες ζημιές των επιχειρήσεων προέκυψαν από τη διακοπή της παραγωγικής διαδικασίας για διάφορους λόγους που ήδη αναπτύξαμε, ένας μόνο εκ των οποίων αφορά στις (μάλλον μικρές) ζημιές στα κτίρια. Η διακοπή της λειτουργίας είχε πολλαπλές επιπτώσεις στην εκτέλεση των παραγγελιών, στις δυνατότητες ανταπόκρισης σε οφειλές μισθών, φόρων, εισφορών, ενοικίου, στα υπεργολαβικά δίκτυα και τις πρακτικές οργάνωσης των πωλήσεων - και άρα στα οικονομικά αποτελέσματα των επιχειρήσεων.

Οι σχετικά μικρές ζημιές στα κτίρια δεν σημαίνουν ότι αυτά έχουν κατασκευαστεί σύμφωνα με τους πολεοδομικούς και οικοδομικούς κανονισμούς, αφού ένας μεγάλος αριθμός από αυτά δεν διαθέτουν άδεια οικοδόμησης. Η παραβατικότητα στο πεδίο αυτό είναι μία μόνο πλευρά ενός πολυσύνθετου «τοπίου» που διαμορφώνει το χαρακτήρα, τις επιδόσεις και τις συνθήκες λειτουργίας των επιχειρήσεων της Δυτικής Αθήνας – κι όχι μόνον. Η πληθώρα των διάχυτων μικρών μονάδων εξασφαλίζουν την επιβίωση τους λειτουργώντας σε ένα μεταίχμιο μεταξύ νομιμότητας και άτυπων πρακτικών αμυντικού χαρακτήρα, με στόχο τη μείωση του κόστους λειτουργίας τους. Οι άτυπες αυτές πρακτικές, που αποκρύπτονται και μέσω της διάχυσης στον αστικό ιστό, περιλαμβάνουν τη χρήση ατομικής και οικογενειακής υπερεργασίας, απασχόληση ξένων εργαζομένων, «παραλείψεις» στον τομέα των πληρωμών εισφορών, απόκρυψη μέρους της δραστηριότητας, λειτουργία «χωρίς άδεια» από τους εκάστοτε αρμόδιους φορείς. Δεν είναι τυχαίο ότι οι προτάσεις που διατύπωσαν οι επιχειρήσεις στο σχετικό

ερώτημα του ερωτηματολογίου της Ε.Ο. επικεντρώνονται με έμφαση στις κάθε είδους «διευκολύνσεις» σ' αυτούς τους τομείς.

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν ότι οι επιχειρήσεις λειτουργούν σε ένα πλαίσιο κοινωνικής ανομίας, αφού τέτοιες άτυπες πρακτικές είναι γενικευμένες στην ελληνική κοινωνία και δεν αποτελούν ιδιομορφία των συγκεκριμένων επιχειρήσεων. Συνδέονται μάλιστα με την επίσης γενικευμένη πίστη στις ατομικές διευθετήσεις των προβλημάτων και τη δυσπιστία προς τους δημόσιους φορείς. Αυτά εκφράζονται με μεγάλη ενάργεια στην ερέυνα στις 50 επιχειρήσεις, ιδιαίτερα στα απαξιωτικά σχόλια των επιχειρήσεων για φορείς όπως τα ΤΑΣ, τα Υπουργεία, η Νομαρχία, οι Δήμοι, αλλά και επαγγελματικοί φορείς, που δραστηριοποιήθηκαν για την ενίσχυση των σεισμοπλήκτων. Εκφράζονται ακόμη στην, με κάποια υπερηφάνεια, υπογράμμιση της αποκατάστασης των ζημιών με ίδια μέσα.

Αποτελεί όμως υπόθεση της Ε.Ο. ότι το είδος αυτό των επιχειρήσεων αδυνατεί έτσι κι αλλιώς να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες που παρέχουν κρατικοί, ευρωπαϊκοί και άλλοι φορείς, για λόγους τόσο οργανωτικούς όσο και οικονομικούς. Η οριακή επιβίωση δεν αφήνει το περιθώριο χρόνου και ρευστότητας που απαιτείται για τη διεκδίκηση δανείων και κάθε είδους ενισχύσεων, μέσα από διαδικασίες που είναι αναμφίβολα χρονοβόρες και μάλλον προσαρμοσμένες σε διαφορετικά δεδομένα επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η διαδικασία προσκρούει επί πλέον στο εμπόδιο των «αδειών» (λειτουργίας, εγκατάστασης, κτιρίου), τις οποίες πολλές τέτοιες επιχειρήσεις δεν διαθέτουν και δεν θεωρούν ότι αξίζει να αποκτήσουν.

Από την άλλη πλευρά, και οι αρμόδιοι φορείς συχνά δεν έχουν γνώση του πεδίου και λειτουργούν, στην καλύτερη περίπτωση, με μια εικόνα επιχείρησης ιδεατή, ως προς την οργάνωση, το μέγεθος και τον τρόπο λειτουργίας. Ακόμη, οι φορείς κυρίως του δηmosίου δεν έχουν περιθώρια ευελιξίας για να προσαρμόσουν τα προγράμματα στα χαρακτηριστικά των πραγματικών (και όχι ιδεατών) επιχειρήσεων. Από αυτή την άποψη η κινητοποίηση πόρων για την αποκατάσταση των ζημιών από το σεισμό δεν μπόρεσε να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ανάδυση των μικρών μονάδων από το χώρο του άτυπου και τον εκσυγχρονισμό της λειτουργίας τους, όπως συνέβη, για παράδειγμα, σε αντίστοιχη συγκυρία σεισμού στην Ιταλία.